

Kırgız Türklerinde Misafirperverlik ve İlgili İnanışlar

Kemal POLAT¹

Öz

Misafirperverlik, Türk töresinin önemli bir parçasıdır. Tarih boyunca Türkler, misafirperverliğin çok güzel örneklerini sergilemişlerdir. Atalarımız, misafire verdiği önem gereği yolcuları ağırlamak için yol üzerlerinde kervansaraylar kurmuşlardır. Bu makalenin amacı, Türk kültüründe misafirperverliğin en güzel örneklerini tarihten günümüze kadar sürdüren ve günümüzde de yaşatan Kırgızların; misafirperverlik, sofrada ve bunlarla ilgili örf-âdet ve inanışlarını ortaya koymaktır. Böylece Kırgız Türklerini daha iyi tanıma ve değerlendirme imkânı sunulacaktır. Kırgız Türklerinin asırlardan beri sürdürdükleri örf âdet ve geleneklerinden biri de misafirperverliktir. Kırgızların en güzel özelliği misafirperver olmalarıdır. Eskiden konar-göçer hayat yaşarlarken olduğu gibi günümüzde de onların kapıları misafirlere her zaman açıktır. Hemen her gün evde misafir ağırlamaktan mutluluk duyar, misafirlere büyük bir saygı ile muamele ederler. Kırgız kültüründe misafirperverliğin en güzel örneklerini ve bunlarla ilgili halk inanışlarını bulmak mümkündür. Makalede Kırgızların misafirlikle ilgili gelenek ve inanışları ele alınmış, fenomenolojik olarak yorumlanmış, zaman zaman Anadolu'daki uygulamalarla karşılaştırmalar yapılmıştır. Konu ele alınırken yazılı literatür yanında saha çalışması verilerinden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Misafirperverlik, Kırgız, Örf-âdet, Sofra, İnanış

Hospitality in Kyrgyz Turks and Related Beliefs

Abstract

Hospitality is an important part of Turkic tradition. Turks have demonstrated great examples of hospitality throughout history. Our ancestors created roadside caravan tents to accommodate travelers because they attached great importance to guests. The article aims at studying and revealing the hospitality, table manners and related customs, traditions and beliefs of the Kyrgyz, who have maintained the most beautiful examples of hospitality in the Turkic culture from the past to the present. This will provide an opportunity to better understand and appreciate the Kyrgyz Turks. One of the customs and traditions of the Kyrgyz Turks for centuries has been hospitality, which is their most beautiful feature. As it was in the past when they were living a nomadic life, today their doors are still always open to guests. They are happy to host guests at home almost every day and treat them with great respect. It is possible to find the best examples of hospitality and related folk beliefs in the Kyrgyz culture. This article discusses Kyrgyz traditions and beliefs related to hospitality, and interprets them phenomenologically, occasionally making comparisons with practices in Anatolia. In addition to written literature, field research data was also used in addressing the topic.

Key Words: Hospitality, Kyrgyz, Customs and traditions, Table, Beliefs

Atıf İçin / Please Cite As:

Polat, K. (2022). Kırgız Türklerinde misafirperverlik ve ilgili inanışlar. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 3(2), 63-72.

Geliş Tarihi / Received Date: 15.03.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 25.05.2022

¹ Prof. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, kemal.polat@manas.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde Türk kültürünün iki önemli kaynağı mevcuttur. Müslüman bir toplum olmamız hasebiyle biri İslam dini, diğeri de tarihin en kadim ve köklü bir milleti olmamızdan dolayı ecdadımızın örf-âdet, gelenek-görenek ve uygulamalarıdır. Ecdadımız hem İslam dinine hem de misafire ve misafirliğe büyük ehemmiyet vermiştir. Bu yüzden de misafirperverlik, Türk töresinin önemli bir parçası olmuş; tarih boyunca Türkler, misafirperverliğin çok güzel örneklerini sergilemişlerdir. Ecdadımız, misafire verdiği önem gereği yolcuları, kimsesizleri ağırlamak ve onların sırtlarını sıcak, karınlarını tok tutmak için yol üzerlerinde kervansaraylar, hanlar ve hamamlar kurmuşlardır.

Bu araştırmada, Türk misafirperverliğinin en güzel özelliklerini sergileyen, yaşatan ve günümüzde de uygulayan Kırgız Türklerinin misafirperverlikleri, sofrada adapları mümkün olduğu kadar etraflıca incelenecektir. İnceleme sırasında örf âdet ve gelenekler, fenomenolojik olarak yorumlanacak; ilgili halk inanışlarına değinilecek ve zaman zaman Anadolu'daki uygulamalarla karşılaştırmalar yapılacaktır. Konu ele alınırken Yazılı literatür yanında saha çalışması verilerinden de istifade edilecektir.

KIRGIZ TÜRKLERİNDE MİSAFİRPERVERLİK

Kırgız Türklerinin “**Asırları kocaltan (Kılımları karıtkan)**”, örf-âdet, edep-ahlak ve geleneklerinden biri de misafirperverliktir (Alimbekov, 1998: 48). Dolayısıyla Kırgızların en güzel özelliği misafirperver olmalarıdır. Eskiden konar-göçer hayat yaşarlarken olduğu gibi günümüzde de onların misafirlere kapıları her zaman açıktır ve hemen her gün evde misafir ağırlamaktan mutluluk duyar, misafirlere büyük bir saygı ile muamele ederler. Şöyle ki misafire evdeki her şeyin en kalitelisi verilir. Örneğin bir yandan en lezzetli yemekler ikram edilirken diğ taraftan rahat uyuması için altına en iyi yatak serilir. Bu yüzden ki Kırgızların başka milletlerden misafirperverlikleriyle ayrıldıkları, genellikle bu özellikleri ile tanındıkları vurgulanmaktadır (Abdesov, 1997: 3). Kırgız halkında “**Konok**” (misafir), “**Allah'ın bir adı**” olarak düşünülmekte, bu nedenle misafir ağırlama da yüce ve kutsal bir vazife sayılmaktadır (Taşmamatov, 1991: 8). Sadece özel olarak çağrılanlar değil, yolculuk yaparken kapıya gelen insanlar da “**Kuday-Konok**” (Tanrı misafiri) kabul edilmektedir (Misirov, 1994: 10; Polat, 2002: 554-556).

Kırgızlarda üç çeşit misafir söz konusudur. Bunlardan birincisi düğün ya da cenaze dolayısıyla gelen “görevli misafirler”dir. Bu misafirleri ağırlamak, başta ev sahibinin akrabaları olmak üzere bütün mahalle veya köy halkının görevidir. İkincisi, akrabalarından ya da yakın arkadaşlardan, dostlardan oluşan ve “Akraba Ziyaretleri” için gelen konuklardır. Bunlar akraba oldukları için ilişkiler de daha serbest ve karşılama uğurlama da diğelerine göre rahattır. Üçüncüsü “Tanrı misafiri”dir. Genelde barınmak, konaklamak için gelen misafirlerdir. Kırgızlara göre bir misafir gün battıktan sonra gelirse yiyecek-içecek ve barınak hizmeti mutlaka sunulur. Ev sahibinin buna imkânı yoksa akrabaları onlara yardım eder. Misafirler için Kırgız ailelerin evlerinde, obalarında ya da geleneksel çadır kamplarında konar-göçer hayatın otantik ve nostaljik özelliğini yaşama, hissetme imkanı sağlanmaktadır. “Boz üy”, keçe örtülü ve ahşap çerçeveli ev, Kırgızların toprak ile bağlantılarını temsil eder. Geleneksel kilimler (şırdak) ve el sanatları ile süslenmiş boz üy, serin olan akşamlarda sıcak ve konforlu barınma hizmeti sunar (<https://mfa.gov.kg/tr/dm/posolstvo-kyrgyzskoy-respubliki-v-tureckoy-respublike/news/5115> (04.12.2022)).

Kırgız Türklerinde misafir karşılama ve ağırlama birçok bakımdan Anadolu ile benzerlik gösterse de bazı âdet ve uygulamalarda farklılıklar da göze çarpar. Örneğin Türkiye'de birisini yemeğe davet etme başkadır, çaya/akşam oturmasına davet ayrı şeydir. Diğ bir ifadeyle Türkiye'de eve misafir davetleri “yemeğe” veya “çaya almak” şeklinde ikiye ayrılır. Fakat Kırgız Türklerinde misafiri yemeğe davet etme ifadesi yoktur. Kırgızlarda “çaya almak” tabiri kullanılır ve bu ifade yemeğe davet anlamına gelir. Çünkü çaya çağrılan misafire oldukça cömertçe hazırlanmış yemekler de ikram edilir. Yani çay davetinin içinde yemek de vardır. Kırgızlar yemeğe davet etmekten utanırlar. Bu durumu kendisi de folklor konularında araştırma yapan akademisyen bir

kaynak kişimiz “Biz Kırgızlar yemeğe davet etmekten utanırız, ‘Akşam bir çay içelim.’ deriz. Ama bu, akşam yemeği yiyelim anlamında bir davettir. Çünkü içinde istediğin her şey mevcuttur. Aslında kelli fellli bir akşam yemeğidir.” diye ifade etmiştir (Abdimuttalip Murzakmetov, 1965, Kızıl Senir Ayılı, Suzak Rayonu - Calalabat, üniversite mezunu, öğretim görevlisi, evli, dört çocuk sahibi). Hatta sadece davetli misafire de değil geçerken yol sormak için kapıya gelen bir misafir de olsa patır nan denen meşhur Kırgız ekmeği yedirilmeden salınmaz. İkrâm edilen bu ekmekten bir lokma da olsa yememek de ekmek ikram edilmemek kadar ayıp sayılır; bu tür bir davranış, görgüsüzlük ve âdet bilmemek olarak nitelendirilir. Kırgız örf-âdet ve inanışlarına göre ev halkı dışında eve giren herkes misafirdir. Gelen misafire en kıymetli yiyecekleri ikram etmek ise ev sahibinin milli bir görevidir. Çayın yanında muhakkak ekmek, tatlı, reçel ve kuruyemiş de ikram edilir. Özel bir şekilde ağırılanacak misafire ise kesinlikle koyun, keçi vb. kesilmeli veya et satın alınarak ikram edilmelidir (Alima Murzakulova, 1937, Selo- Murdaş Ayılı, Alay Rayonu, lise mezunu, aşçı, evli, dört çocuk sahibi).

Halk arasında misafir gelmesi konusunda çeşitli halk inanışları bulunmakta, dolayısıyla bazı durumlar misafir geleceğine dair işaret sayılmaktadır. Şöyle ki sinek, yemek ya da çayın üzerinde döner giderse; 1-3 yaşlarında bir çocuk bacaklarının arasından arkaya bakarsa; kedi, yüzünü yalarsa eve o gün misafir geleceğine inanılmaktadır. Gelen misafirin kadın mı erkek mi veya yaşlı mı, genç mi olacağı; uzaktan mı yoksa yakından mı geleceği, da merak konusu olmakta, bu merakı ise birtakım halk inanışları gidermektedir. Örneğin, Boz-üy’ün (Kırgız Çadırı) üstündeki açık yerden (Tündükten) herhangi birböcek düştüğünde misafir geleceğine yorumlanmaktadır. Büyük bir örümcek düşerse yaşlıların, küçük örümcek düşerse gençlerin misafir geleceği şeklinde yorumlanmaktadır (Polat, 2019: 55). Eğer bir kişinin elinden bulaşık kap, kaşık vb. düşerse misafirin yakın bir yerden geleceği şeklinde değerlendirilerek kısa zamanda hazırlık yapılmaktadır. Kişinin elinden bıçak düştüğünde misafirin erkek, kaşık düştüğünde ise kadın olduğu şeklinde hükmedilmektedir (Akmataliyev, 200: 273).

Misafirperverlik geleneği ve erdemine günlük hayattaki fonksiyonu açısından baktığımızda, misafirlikle ilgili bu tür halk inanışlarının oluşması, misafir ağırlama geleneğinin milli hâle gelmesi, Kırgızlar Türklerinin Müslüman bir toplum olması yanında eski konargöçer hayat şartlarıyla da yakından ilgilidir. Zira onlar, yayladan köye, köyden yaylaya göç edip dış dünyayla bağlantıları kesilmiş durumdaydı, dış dünyadan ve çevreden de pek haberleri olmuyordu. Dolayısıyla kendilerine gelen misafirler onlar için önemli bir haber ve bilgi kaynağı oluyordu. Bunun için onlar gelen misafirleri kutsal sayar, özel misafir kabul ederek, onlara en iyi yemekleri yedirir, onları güzelce ağırlar yola vururlardı (Polat, 2002: 554-556). Göçmenlerin misafirlere gösterdiği bu özel saygı nesilden nesile aktarılarak günlük hayatta millî bir gelenek hâline gelmiştir. Böylece insanlara hürmetle, saygı ve özenle davranmak, Kırgız halkının manevi kültürünün ve edep-ahlakının temel simgeleri kabul edilmektedir (Alimbekov,1998: 48-51). Misafirperverlik, insan ilişkilerini düzene sokan, manevi ihtiyaçlarını karşılayan özel bir fenomen kabul edilmektedir.

Kırgız halkına göre, günlük yaşamda misafirlik çok önemlidir. Ev sahibi yanında misafir için de son derece faydalıdır. Çünkü özenle ve samimiyetle misafir ağırlama misafirin de ev sahibinin de manevi dünyasını iyi yönde geliştirir. Farklı milletlerden olan misafir ve ev sahibi nin, dostluk ve kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesine katkı sağlar. Kırgızların misafirperverlik geleneğinden, Kırgızistan’da ikamet eden araştırmacı ve seyyahlar övgüyle bahsederler. 1845 yılında meşhur Rus coğrafyacısı P. P. Semenov, “Ben kara Kırgızların misafirperverlik geleneğini kutsal saydıklarına, misafire tazim gösterdiklerine tüm kalbimle inandım” diye yazmaktadır. Aali Tokambayev ise şöyle der: “Asırlardan beri Kırgızlar, misafirperverlikle diğer toplumlardan ayrılıp gelmiştir. Boz-üye gelen misafir, kutsal sayılıp ona en iyi yemekler verilirdi. Yayla şartında misafir son haberlerin kaynağı olurdu (Alimbekov,1998:49-50). Kırgız Türklerinin ruhi yapısındaki misafirperverlik geleneğinin değerini meşhur Şair Alıkul Osmanov şöyle dile getirmektedir:

Gönlüm kaba, başım tuman kengirep

Üçgün boldu bizge meyman kelelek

Copçumun bul kandayça şıldını

Daamı cokatay, cegen tokoç cegen et

Sıylap berer, belen Kırgız daamı bar

Ey Coldaş bizdikine kele ket (Topciyev ve Koçkor, 1985: 4).

Burada şair kendilerine üç gündür misafir gelmediği için gönlünün sıkıntılı, başının dumanlı olduğunu belirterek, yedirecek yemeği, içirecek suyu olduğunu vurgulayarak evine misafir çağırmaktadır.

Kırgızlar, gelenek gereği ister davetli, isterse davetsiz gelsin misafiri çok sıcak karşılar, adres sormak gelen yolcuyla bile önce eve alıp ona sıcak çay, kımız ikram eder, sonra gideceği yeri gösterirlerdi (Birmin, 2000: 102). Çünkü Kırgız halk inanışlarına göre eve gelen bir misafir asla boş çıkarılmamalı, hiç olmazsa bir lokma ekmek ikram edilmelidir. Buna “Nan oğuz tiyuu” (Ağza bir lokma ekmek alma) denir (Polat, 2002: 554-556).

Kapıya gerek adres sormak için gerekse misafirlik için gelen bir kişiye evin genç kızı, üst üste konmuş birkaç ekmeği, büyük bir saygı ve nezaket içinde misafirin önüne getirir. Misafir de o ekmekten bir lokma keserek yer, dua ve teşekkür eder. Eve gelen bir insanın ikramsız çıkmaması gerektiği inancı bir atasözünde şöyle dile getirilmektedir: “Körgö kirgen tiruu çıkpayt, üyge kirgen kuru çıkpayt” (Kabre giren diri çıkmaz, eve giren kuru (ikramsız) çıkmaz). Birisinin misafir geldiği ev kut düşmüş gibi kabul edilir; yedi adam misafir gelse birinin Hızır olduğuna (Akmataliyev, 2000: 62-63), bir eve ne kadar ayakkabı girerse o kadar kut gireceğine inanılarak bu durum, “Bir üyge kanca but kirse o şonday kut giret.” sözü ile ifade edilir. Misafirin eve bereket getireceğine inanılır (Esengeldiyev, 1969: 19). Kırgızlarda bu inanış, atasözleriyle dile getirilir. Nitekim. “Konok kirse eşikten, ırısı kiret teşikten (Misafir eşikten girse, kısmeti de delikten girer.” şeklindeki atasözü halk arasında çokça söylenir (Abdimuttalip Murzakmetov, 1965, Kızıl Senir Ayılı, Suzak Rayonu-Calalabat, Üniversite mezunu, öğretim görevlisi, evli, dört çocuk sahibi). Eve gelen kişiye bir şeyler ikram etmeme Kırgızlarda utanç sebebidir. Nitekim bir atasözünde “Bargança meyman uyalat, bargan son üy eesi uyalat” (Gidene kadar misafir utanır, gittikten sonra ev sahibi utanır) denerek bu hususa işaret edilmektedir (Birmin, 2000: 102).

Kırgızların misafirperverliği hakkında bir Kırgız araştırmacı tezinde şu bilgileri vermektedir: “Kırgızlarda misafirperverlik çok önemlidir. Kırgızların en güzel özelliği konuksever olmalarıdır. Misafiriğe gelen kişiye evdeki her şeyin en kalitelisi verilir. Örnek verecek olursak gelen misafire evdeki en iyi yatağı en iyi yemekleri verilir. Tanrı misafirine Kuday konok denir. Konoktor ise konaklamaya çağırılmış kişiye verilen isimdir (misafir). Eski zamanlarda Kırgızistan’da çadıra doğru yaklaşan biri görüldüğünde o kişi mutlaka karşılanır o kişiye soğuk içecek ikram edilirdi. Kırgızlarda aniden gelen misafire neden geldiği kesinlikle sorulmaz. Kırgızlarda gelen misafire mutlaka uyuyacağı bir ortam verilir. Öte yandan gelen misafir iyi karşılanmaz kalacak yer verilmez ise misafir çadırı terk edip köye döndüğünde herkese çadır sahibi tarafından kötü karşılandığını anlatır ve çadır sahibi bütün köy tarafından kınanırdı. Kırgızistan’da konukseverlik ile ilgili bir atasözü vardır bu söz misafir evin bereketidir (Konok bar üydö kut bar). Kırgızlarda misafirlik sırasında birbirlerine hediye verme geleneği de vardır buna belek denir. Misafiriğe gelen kişi zinet eşyası müzik aleti, kamçı gibi hediyeler getirir buna karşın iadeyi ziyarette daha değerli bir hediye ile karşılık verilirdi.” (Makkambaeva, 2019: 48)

Misafiri ağırlama, ona hürmet gösterme, onun atını almakla başlar. Gençler, gelen misafir attan inince atı hemen alarak bir yere bağlarlar ve karnını doyururlar. Ev sahibi misafiri kapıda karşılayarak boz üyün kapısını açıp eve girmesini nezaketle rica eder. Gerek eve girerken gerekse çıkarken misafire kapı açma ve buyur etme ona gösterilen saygının hürmetin ve gelişinden duyulan

memnuniyetin bir ifadesidir. Misafirin ayakkabıları düzeltilirken, ön kısımlarının kapı tarafına gelmeyecek şekilde koyulması gerekir. Eğer ayakkabıların önü eve doğru değil de dış kapı tarafına bakıyorsa misafirin erkenden gitmesi isteniyor şeklinde bir anlam çıkarılır ki bu saygısızlık olarak addedilir (Abdesov, 1997: 3).

Misafir eve girerken ya da girip oturulduktan sonra evden genç birisi sağ eline su leğeni, sol eline çaydanlık veya güğüm, omuzuna havlu almak suretiyle misafirin ellerine su döker. Bu uygulamaya “Kolgo su Beruu” (Ele su verme) denir.

Ele su vermenin belli başlı kuralları vardır. Şöyle ki, yemeğe kadar sağ taraftan, yemekten sonra ise sol taraftan başlanarak, suyu etrafa sıçratmadan ve şarılдатmadan dökmek gerekir (Abdesov, 1997: 3). Ele su dökme, Kırgız sofrasının edep kurallarından biridir. Kırgızlarda bu gelenek çok eskiden beri sürdürülmektedir. Bu âdeti gerçekleştirmek evin en küçük çocuklarına düşer. Sofraya oturmadan ya da yemeğe başlamadan önce misafirlere ve evdeki aile bireylerinin ellerine su dökmek çocuklara ahlakı, edebi misafirperverlik ve tevazu sahibi olmayı öğretir. Bu esnada elini yıkayan kişi, çocuğun bahtının açık, geleceğinin aydınlık olmasını, sağ salim büyümesini, temiz, huzurlu ve mutlu bir hayat geçirmesini dileyerek samimiyetle ona dua eder. O yüzden su dökme uygulamasını evdeki çocuklar kendileri isteyerek, hatta birbirleriyle yarışarak yerine getirirler. Çocuklara en çok söylenen dua, “Ömürün suuday uzun, taza bolsun / Ömrün su gibi temiz ve uzun olsun.”, “Tilegen tilegine cet/ Dileklerin yerine gelsin” vb. su dökme uygulaması, çocuğun omzunda havlu, sağ elinde ibrik, sol elinde leğenle yapılır. Havlu, leğen ve ibriğin temiz, üzeri kapalı olmasına, elini yıkayan kişinin rahatsız olmamasına özen gösterilir (Manas Uulu, 2019: 83-84).

Ellerine su dökülen misafir, başköşeye oturtulur. Geleneğe göre herkes “Omiyn” (Âmin) diyerek ellerini yüzüne sürer. Bundan sonra misafir, “Biz geldik kaza-belâ gelmesin.” der; Ev sahibi de “Aytkanız gelsin.” (dediğiniz gerçekleşsin) şeklinde cevap verir. Hâl hatır sorulduktan sonra hemen “Dastarkon” serilip yemekler getirilmeye başlanır. Misafirin kendi rızıkıyla geldiğine inanan Kırgızlar, geniş nezaket sahibi cömert insanlardır. Misafirden hiçbir şeyi esirgemez, böylece sofralarının zenginliği ile tanınırlar (Abdesov, 1997: 3).

Misafir Sofrası, İkramlar ve İlgili İnanışlar

Her milletin, her ülkenin veya toplumun sosyo-kültürel yapısı ve ekonomik durumuna, tarihi kimliğine, damak zevkine, beslenme alışkanlıklarına, tarımsal üretim ve yapısına göre şekillenmiş bir mutfağı vardır (Sürücüoğlu ve Özçelik, 2007:1289). Kırgız halkının yemek kültüründeki zenginlik ve sofranın kendine has kuralları hem taşrada hem de şehirlerde hâlâ sürdürülmektedir. Kırgızların sofralarını genellikle çorba, beşbarmak, mantı, pilav, dimdama, kuurdak, mastava çorbası, borsok, kırmıçık, çak-çak gibi yemekler süslemektedir (Manas Uulu, 2019: 83-84). Kırgızistan’da ana yemek çeşitleri olarak et, çorbalar, hamur işleri ve süt ürünleri gelir. Türk damak tadına uygun ve oldukça lezzetli yemeklerdir. Ayrıntılı olarak incelenen Kırgız sofrası hakkında şu bilgiler verilmektedir: “Kırgız dastarkonunda (sofrasında) ortada “nan” denilen ekmeğin etrafını, “borsok” denilen yağda pişirilmiş şekersiz lokma tatlısı benzeri yiyecekler ve içleri soğanlı etle dolu hamur işi “samsa”lar süslemektedir. Yemek başlamadan önce misafirlerin sohbetine vesile olan fıstık, badem, çekirdeksiz kara üzüm, kaysı kurusu, ceviz, çeşitli meyveler, bal, kaymak ve tereyağı gibi yiyeceklerden sofrada kaşık koyacak yer bile bulmak oldukça güçleşmektedir. Çok uzun süren Kırgız sofrasının belli başlı yemekleri et ve hamur işlerinden oluşmaktadır. Kesilen kurbanın et suyundan oluşan çorbayı, kemiklerinin kırılmadığı, on iki misafire göre ayarlanmış koyun eti, misafirlerin ağırlık durumuna göre uyluktan başlamak üzere takdim edilmektedir. Bunu, kemikleri kırılmamış birer dilim kaburga kemiği, suda pişirilmiş kuyruk yağı ve karaciğer birlikte izlemektedir. Yemeğin en dikkate değer kısmı, kesilen kurbanın kafasının sofranın Aksakalına takdim edildiği andır. Aksakalın önüne konulan kafanın kulağından bir parça keserek başlattığı ikram, çeşitli sağlık, birlik ve ahlaki dua içeren temennilerle sofrada bulunanlara dağıtılmaktadır” (Polat, 2002: 555-556). Örneğin kulağı parçalayıp orada bulunanlara ikram ederken kulağınız her daim güzel, sevindirici,

müjdeli haberler duysun. Dilini ikram ederken diliniz hep güzel sözler söylesin, tatlı dilli insanlarla karşılaşın. Gözünü bile çok küçük parçalara ayırıp ikram ederek daima görüşelim göz göze gelelim, dostluğumuz sürsün vb. gibi güzel dua ve dileklerde bulunurlar.

Kırgız sofrasının ikinci kısmını ağırlıklı olarak hamur işi yemekler oluşturmaktadır. Manti, çuçpara (Kayseri mantısı), lağman, beşparmak gibi milli yemekler aş (etli, havuç karışımı pirinç pilavının) gelmesiyle zirveye ulaşmış olur. Sofraya en son gelen pilavın yenmesi ve Âmin diyerek herkesin ellerini yüzlerine sürmesiyle sofraya sona ermektedir (Erdem, 2000: 238-239).

Kırgızlarda misafire verilen yemekler ve sunulan ziyafet aynı zamanda güç gösterisi özelliği de taşımaktadır. Çünkü ev sahibi ikram ettiği yemekler ve sunum şekliyle toplumsal statüsü ve gücünü göstermenin yanında töreye bağlılığını, cömertliğini, geleceğe dair vizyonunu ve hayata bakışını da yansıtmış olur (Yüce, 2021: 121-122).

Kırgız geleneklerine göre, misafire sofrada “Kana alğın” (Hadi alınız) diye tez tez söyleyerek sıkıştırmak gerekmez, belirli vakit aralıklarıyla üç kere söylemek yeterlidir. Misafir sofradan kalkınca eline yine su dökülür. Misafirin eline su döken gence misafirler: “Dileğini versin!”, “Var ol!”, “Ömürlü ol!”, “Düşündüğün fikre, dilediğin maksadına yet!” “Büyük atalarının yolunu yol edin!”, “Peygamber-Sahabiler seni korusun!” diye dua ederler (Akmataliyev, 2000: 70). Misafir gitmek üzere izin isteyip yerinden kalktığı anda kapıya kadar geçirilir, sağ selamet gitmesi için hayırlı dualar edilir vedalaşılır (Polat, 2002: 554-556).

Hayatta insanların birbirleri hakkında iyi dilekte bulunması, birbirlerine hayır dualar etmesi, insanlar arası ilişkileri pekiştiren güzel geleneklerden biridir. Âdete göre gerek misafir sofrasına gerek normal yemek üstüne bir Kırgız geldiğinde evvela selam vererek, “Tamağınızdar Tattuu bolsun” (Yemeğiniz tatlı olsun, iştahınız açılsın.) diye dilekte bulunur, yemek yiyenler ise “Siz menen koşoo bolsun.” (Sizinle beraber olsun.) diyerek onu yemeğe çağırırlar. Eğer bir insan, yemek yenirken sofraya kalkmadan gelir, sofraya yetişirse o kişinin yemek yiyenler ve o ailenin iyiliği için çalışan, onlara dua eden, hep iyiliklerini dile getiren, daima onların lehinde söz söyleyen birisi olduğu kabul edilir. Yemek yemeye yetişemeyen, sofraya kalkarken gelen birisi ise onların kötülüğünü isteyen, aleyhlerinde söz söyleyen biri olarak görülür. Pişmekte olan yemeğin üzerine gelen birinin ise rızık, bereket getirdiğine inanılır (Akmataliyev, 2000: 259).

Her toplumda olduğu gibi Kırgızlarda da yemek adabı belirli kurallara bağlanmıştır. Buna göre, Kırgızlar yemek yemeden önce zorunlu olarak sofraya sererler. Yemekler yerde yenmez. Sofra serildikten sonra sofraya yüz çevirerek ayaklar sofraya doğru uzatılarak oturulmaz. Ayrıca sofraya tersinden serilmez, üzerinden geçilmez, atlanmaz ve serilmiş sofranın etrafında dönülmez. Kırgızların sofraya oturma düzeninde de belli kurallar mevcuttur. Mesela, sofranın en üst tarafına büyükler veya evin yöneticisi otururlar. Ondandan sonra yaşına, cinsiyetine, statüsüne, ilmine göre oturma düzeni gerçekleştirilir. Bu düzen düğünlerde ve diğer iyi-kötü günlerde uygulanır. Sofrada yemeğe önce büyükler başlar, herkes kendi önünden yer, büyüklerden önce sofradan kalkılmaz, sofrada eller çeneye veya yere dayanarak oturulmaz (Misirov, 1994: 7-8). Ayrıca eve misafirler geldiğinde sofranın en üst kısmına oturtulur. Buna Kırgızlarda “törü” denir. Kırgızların sofrayla ilgili inanışları da vardır. Buna göre Kırgızlar yırtık sofraya bezi sermezler. Çünkü halk arasında sofranın içinde Allah’ın rızık ve nimetinin olduğuna inanılır. Eğer yırtık sofraya bezi kullanılırsa Allah’tan gelen nimetin yırtık yerden uçup gideceğine inanılır. Ayrıca Kırgızlar serilecek sofranın rengine dikkat çekmiş ve özellikle beyaz ve açık renkte olmasına özen göstermiştir. Kırgızların inanışına göre sofranın siyah renkli olması, yapılan duanın kabul edilmeyeceğine işarettir.

Kırgızlar gelen misafire veya evdeki aile üyelerine yemeği veya herhangi bir içeceği sunarken, “Yer misiniz/içer misiniz?” diye sormaz. Çünkü böyle sormak Kırgızlara göre ayıp sayılır. O yüzden bu tavrı sergileyenlere “Surap bergençe, urup ber/Sorarak vereceğine döverek verseydin.” ifadesi kullanılır. Ayrıca gelen misafirlere yemek veya içecek verirken kenarları, ortası kırık piyale ve tabaklar kullanılmaz. Çünkü kırık tabaklardan yemek yiyenlerin ve kırık piyale ile su, çay, kımız içenlerin rızıkının az, ömrünün kısa olacağına ilişkin inanışlar mevcuttur (Moldokulova, 2016: 68-

69). Aynı şekilde Kırgızların yemek adabı olarak yerken çok konuşmaz, yanındaki insanları rahatsız edici tavırları sergilemez, önündeki yiyecek-içecekleri alır, büyüklerin tabaklarına el atmaz, ağız yemek ve suyla doluyken gülmez, konuşmaz, uzanıp yatarak veya sebepsiz ayağını uzatarak yemek yemez. Yemeğe rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla başlanır, sağ elle yenir ve bunun sünnet olduğuna inanılır. Bu adap kuralı, ailede çocuğa verilen terbiyede büyük önem taşır. Yemek bittikten sonra eller açılarak dua edilir. Ayrıca bazı ailelerde yemek bittikten sonra Kur'an okuyup evin en küçük çocuğuna dua ettirilir. Kırgızlar eve gelen misafiri Allah'ın konuğu olarak ağırladıkları için, onların gönlünün kırılmamasına, kötü düşüncelere kapılmamasına dikkat edilir. O yüzden Kırgızlar eve misafir geldiğinde kendi çocuklarına bağırıp çağırılmaz, onları ağlatmaz. Eğer bu tavır sergilenirse eve gelen misafiri sevmemenin belirtisi olarak algılanır. Yine evdeki köpeğin havlaması veya kedinin rahatsız edici davranışlar sergilemesi durumunda hiçbir zaman kovulmaz, "git" demez, sadece önüne yiyecek konur (Manas Uulu, 2019: 83-86).

Yemekten yenilince sofradaki pilavın kabı, demir sahan, bıçak vb. kaldırılarak dua edilir. Çünkü bunların sofrada bulunmasının duanın kabulüne engel olacağına inanılır (Seydaliyev, 1997: 46-47). Birisine yemek verilecekse sağ elle uzatılır. Bu davranış, hem yemeğe hem de misafire hürmet ve edebî işaretidir. Pişen yemek, yenmeden bırakılıp gidilmez; zira bu davranış rızıkı tepmek, yemeğe nankörlük anlamına gelir (Akmataliyev, 2000: 260).

Kırgız sofrasının vazgeçilmez en önemli nimetlerinden birisi de nan(ekmek)dır. Ekmeksiz bir sofraya düşünülmemektedir. Güney Kırgızistan'da daha yaygın olmak üzere ekmeğin sofraya konuluşu ve süslenmesi adeta bir şölen havasındadır. Ekmeğin navvay, patır, katlama, gıcdalı, şırmay, abı, laçıra vb. çeşitleri mevcuttur. Ayrıca soğanlı, etli, kuyruklu, susamlı ekmeğin de vardır. Ekmeğin sofraya konuluşu büyük önem taşır, ekmeğin ekmeğe sofraya asla ters konmaz. Çünkü uğursuzluk getireceğine inanılır. Sofrada misafirlerin yemek yemeğe başlaması, ekmeğin kesilmesiyle gerçekleşir. Şöyle ki sofradaki en saygın ve yaşlı kişinin ekmeği besmeleyle kesip herkese birer dilim dağıtmasıyla yemek yemeğe başlanır (Yüce, 2021: 259-260).

Kırgızlarda, rızık anlayışına bağlı olarak ekmeğe ilgili birçok halk inancı karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Ekmek belden aşağı tutulmaz, sofrada ters çevrilmez, tek elle kesilmez (Seydaliyev,1997: 46-47). "Askere giden bir gence bir ekmeğin ısırttırılır, kalanı duvardan asılır. Böylece duvara asılı ekmeğin, askere giden gencin rızıkını eve çekeceğine ve sağ selamet yuvasına dönmesine vesile olacağına inanılır. Çocuk korkmasın, ağlamasın, birden uyanmasın diye, yatarken yastığının altına ekmeğin konur. Gece yalnız başına yolculuğa çıkan birinin, şayet yanına ekmeğin alırsa başına kaza bela gelmeyeceğine inanılır. Kanaatimizce ekmeğe ilgili bütün bu inanışlar, Kırgız halkında ekmeğin kutsal kabul edilmesinden ve koruyucu özelliğe sahip olduğu inanışından kaynaklanmaktadır" (Polat, 2002: 556).

Misafire hazırlanan sofranın başköşesinde genellikle **Kırgızların önemli bir millî yemeği olan "beşbarmak"** yer alır.

Kırgızistan'da misafire ikram edilen yemeğin lezzeti, tadı ve kokusu kadar sunumu da çok önemlidir. Kişi sayısına göre kemikler haşlanarak pişirilir ve et hazır olduğunda misafirler davet edilir. Tabaklara öncelikle et suyu konur. İnek, Koyun veya atın kemikleri misafirlerin cinsiyetine, yaşına veya ona verilen değere göre ikram edilir. İkram sırasında herkesin uyması gereken birtakım âdetler vardır. Bu âdetleri bilmeyenler, gülünç bir duruma düşerek mahcup olabilirler. Mesela koyun başı en yaşlı ve o gün içindeki en saygın misafire, yanında bir başka etli kemikle birlikte sunulur. Koyunun başı, kesinlikle kadınlara verilmez. (<https://turktoyu.com/kirgiz-turklerinde-misafir-agirlama-ve-milli-yemek-kulturu/> (03.04.20023)).

"Kırgızların yemek gelenekleri, sürdürdükleri tam veya yarı göçebe hayatına sıkı şekilde bağlıdır. Kırgızlar, günlük yaşamlarında en çok et ve sütü ürünleri tüketirler. Et ve sütü ürünlere ek olarak da buğday, Tibet arpası ve sebze de yenir. Kırgızlar, yaz ve sonbahar günlerinde taze süt, peynir ve tereyağı ile et ve undan yapılan yemekleri, kış ve ilkbahar günlerinde ise et, peynir ve tereyağı ile undan yapılan yemekleri yerler. Sütü çay, at etiyle at bağırsaklarından yapılan

yemekler ise Kırgızların dört mevsimde en sevdikleri yemekler arasındadır. Bunun yanı sıra, at sütü Kırgızların konukları ağırlamak için sofraya getirdikleri en değerli içecek olarak kabul edilir". (<http://turkish.cri.cn/1781/2017/12/03/1s187048.html> (06.04.2023)).

SONUÇ

Bu makalede Kırgız Türklerinin misafirperverliği ve ilgili inanışlar incelenmiştir. Görülmektedir ki, Kırgızların en önemli ayırt edici özelliklerinden biri de misafirperverliktir. Onlar misafir ağırlamaktan mutluluk duymaktadırlar. Kırgızlarda sofraya kurma ve yemek yemeden maksat sadece karın doyurmak değildir. Dolayısıyla Kırgızlarda Sofranın aynı zamanda dostluğun, muhabbetin, saygı ve sevginin gösterildiği bir kültür platformu olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Kırgızlar sofrada sadece yemek yemekte, karın doyurmamakta adeta bir "kültür ziyafeti" sunmaktadırlar. Sofra aynı zamanda zenginliğin, cömertliğin de bir göstergesi olabilmektedir. Kırgızların başka milletlerden misafirperverlikleriyle ayrıldıkları, genellikle bu özellikleri ile tanındıkları görülmektedir. Kırgızlar, Türk misafirperverliğinin en güzel örneklerini günümüzde de canlı olarak yaşatmaktadırlar.

ETİK BEYAN

"Kırgız Türklerinde Misafirperverlik ve İlgili İnanışlar" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmacının diğer kişi veya kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Abdesov, N. (1997). "Meyman Kütüü Azemin Bilesiz bi", *Ene Til*, No: 3 (5), Fevral.
- Akmataliyev, A. S. (2000). *Kırgızdın Köönörbös Döölöttörü*, Şam Basması, Bişkek.
- Alimbekov, A. (1998). "Kırgız Elinde Tarbiya Saltı Kanday Ele", *El Agartuu* 5-6/98.
- Birmin Kırgız Elinin Makal-lakeptarı, Bişkek 2000.
- Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri, Sosyal Antropoloji Araştırmaları*. Ankara.
- <http://turkish.cri.cn/1781/2017/12/03/1s187048.htm> (06.04.2023)
- <https://mfa.gov.kg/tr/dm/posolstvo-kyrgyzskoy-respubliki-v-tureckoy-respublike/news/5115> (04.12.2022)
- <https://turktoyu.com/kirgiz-turklerinde-misafir-agirlama-ve-milli-yemek-kulturu/> (03.04.20023)
- Manas Uulu, T. (2019). *Kırgızların sosyal, kültürel ve dinî hayatında hadis ve sünnetin yeri* (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Misirov, A. (1994). *İrim-Cırimdar, Tuş Coruu, Uyku, Oş*.
- Moldokulova, D. (2016). *Kırgızdardın Saltttık Cürüm-Turum Madaniyatı*. Bişkek: İşenalı Arabaev Kırgız Devlet Üniversitesi.
- Polat, K. (2002). "Kırgız Türklerinin Günlük Hayatında Gelenekler ve Halk İnanışları", *Türkler*, c.19, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 554-556.
- Seydaliyev, K. (1997). *Eldik Pedagogikanın Bulaktarı*. Oş.
- Sürücüoğlu, M. S. ve Özçelik, A. Ö. (2008). *Türk Mutfak Ve Beslenme Kültürünün Tarihsel Gelişimi*. 38. İcanas Kongresi. (10- 15 Eylül 2007/Ankara). Bildiriler Maddi Kültür III. Cilt. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları:4/3. s.1289-1310, Korza Yayıncılık Basım San. ve Tic. Ltd. Şti. Ankara.
- Taşmamatov, T. (1991). *Çev. Oy Güldörü (Eldik Çıkarma)*, Bişkek.
- Topciyev, A. (1985). Kalılov Koçkor, "Eldik Salttar Cana, Dini İrim Cırimdar", *Lenin Colu*, 21 Fevral.
- Yüce, M. (2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Dergiye gönderilen her makalede “Kaynakça” kısmından sonra 750-1000 sözcükten oluşan bir GENİŞ ÖZET bulunmalıdır. Makalenin dili Türkçe ise geniş özet İngilizce, İngilizce ise Türkçe olmalıdır. Geniş özetler alt başlık (örneğin, GİRİŞ) içermemeli, tek sütun halinde ve belirtilen uzunlukta olmalıdır. Geniş özetler “Candara” yazı karakteri, 11 punto büyüklüğünde, tek satır aralığı, önce ve sonra 6 nk aralık bırakılarak” yazılmalıdır.

The most beautiful characteristic of the Kyrgyz is their hospitality. As it was in the past when they lived a nomadic life, today their doors are still always open to guests and they treat them with great respect. They are served the tastiest food first, and then they have the best blankets made for them to sleep comfortably in. It is known that the Kyrgyz are distinguished from other nations by their hospitality and are generally known for this very characteristic.

There are three types of guests in the Kyrgyz culture. The first is “Guests on Duty” who come for weddings or funerals. It is the duty of the entire village, especially the host’s relatives, to host these guests. The second type consists of relatives, close friends, and acquaintances that come for “Kin Visits”. In relationships with these guests, there is a more relaxed approach based on the degree of kinship, and the ways to welcome and farewell are easier compared to others. The third type is generally the “Guest of God” who comes to stay. In Kyrgyz tradition, food, drink, and accommodation are always provided for this guest. If the host family is not wealthy enough to provide these services, their relatives will help them.

When a person comes to the door, the young girl of the house brings a few flats of bread stacked in front of the guest with great respect and courtesy. The guest breaks off a piece of bread, eats it, blesses and thanks. There is a tradition and belief that a person who comes to a house should not leave empty-handed. It is believed that just as a person who enters a grave cannot come out alive; a person who enters a home should not leave without being offered hospitality. It is believed that if a guest comes to a house, blessings will come to that home. If seven guests come to a house, one of them is believed to be Khidr; and the more shoes enter a house, the more blessings come.

Although welcoming and hosting guests in Kyrgyz Turks is similar to Anatolia in many respects, there are also differences in some customs and practices. For example, in Turkey, inviting someone to dinner is different from inviting him or her to a tea/evening gathering. However, in Kyrgyz Turkic culture, the term “to invite for tea” is used instead of inviting the guest to a meal, and this phrase means inviting them to dinner as well. Because generously prepared meals are also served to guests invited for tea. In other words, the tea invitation also includes food.

When we look at the daily function of the hospitality tradition, the formation of these beliefs related to hospitality and the fact that hospitality traditions have gained such intensity and become a national tradition is closely related to the Kyrgyz being a Muslim society and also having characteristics of the old nomadic life. Because they migrated from village to village and from pasture to pasture, the Kyrgyz people had little contact with the outside world and were largely unaware of events beyond their immediate surroundings. For this reason, guests who came from near or far were a source of news and information for them. Therefore, they considered their guests to be sacred and treated them as special guests, serving them the best food and treating them kindly before having them go. According to the Kyrgyz people, hospitality is very important in everyday life. It is extremely beneficial for both the host and the guest. Genuine hospitality improves the character and manners of both the guest and the host. If the guest and the host are from different nations, it strengthens the friendship and brotherhood between the two nations.

Various beliefs related to the arrival of guests are found among the people, and some situations are considered signs of the arrival of guests. Accordingly, it is believed that if a child

between the ages of 1-3 bending down, looking backwards between the legs, or if a fly spins around food or tea, or if a cat licks its face, a guest comes. Whether the guest comes from far away or from nearby places, whether they are male or female, old or young, it also becomes a topic of curiosity, and certain beliefs serve to satisfy this curiosity. For example, if a bug falls from the open space (Tündük) on top of a Boz-üy (Kyrgyz tent), it is believed that a guest is coming. If the fallen bug is a big spider, it is interpreted as an old person coming as a guest, and if it is a small spider, then it is a young person coming as a guest. If a person drops a dish, spoon, or similar item, this is interpreted as a sign of good things to come, meaning that a guest will come soon from a nearby place. If a person drops a knife, it is interpreted as a male guest coming, and if a spoon is dropped, a female guest is coming.

In the Kyrgyz culture, setting a table and eating is not just about satisfying hunger. Therefore, it can be said that the table is also a cultural platform where friendship, affection, respect, and love are shown because Kyrgyz people not only eat at the table but also provide a “Cultural feast” in a way. The table can also be an indicator of wealth and generosity.

As in every society, there are certain rules for table manners in Kyrgyz culture. Accordingly, the Kyrgyz necessarily first cover the floor/ table with a tablecloth before eating. Meals are not eaten on the bare floor. Once the tablecloth is set, one does not sit with their feet stretched facing the floor/table, and one does not sit on the tablecloth or step over it. Kyrgyz people also have certain rules for seating at the table. For example, elders or the head of the household sit at the top of the table. Then, the seating order is arranged according to age, gender, status, and wisdom. This order is followed at weddings and other events. Elders start eating first at the table, everyone eats from their own plate, and one does not leave the table before the elders. Also, one does not sit at the table with their hands on their chin or the ground.

One of the beautiful traditions that strengthen human relationships is people wishing each other and praying for good. Kyrgyz people also pray before leaving the table.